

Joan Bada, aquest darrer en el volum *Del patriotisme al catalanisme*, recentment publicat per la mateixa editorial Eumo. També hauria de servir per confirmar o matisar si Carles III dugué a terme una política clarament regalista —afirmació que Albareda fa a la introducció—, tema en el qual el doctor Lluch havia concentrat els seus últims esforços investigadors.

El segon text editat per Albareda són les *Memòries d'Honorat de Pallejà*, conservades al fons Llinatge Pallejà de l'Arxiu Nacional de Catalunya. El personatge, Honorat de Pallejà i Riera, no ens era del tot desconegut. D'aquest personatge, fill d'un argenter de Perpinyà, conseller tercer de la ciutat de Barcelona, ennoblit per Felip V, es coneixien algunes de les seves actuacions postbèl·liques, il·lustrades en diversos treballs de Joan Mercader. Ara bé, com que les memòries d'aquest singular *filipista de segona fila* o d'aquest *botifler de segona* abracen el període 1703-1713, constitueixen un document excepcional per copsar l'esperit dels filipistes *de primera hora*. Malgrat tot, de les seves *Memòries*, escrites en un to extremadament personal, no cal esperar-ne grans consideracions de política o d'ideologia; la seva conducta sembla, més aviat, guiada per l'oportunisme i per les fílies i fòbies personals. En aquest sentit, les *Memòries* fan més clars els lligams de Pallejà amb els exiliats filipistes residents a Perpinyà i amb Francisco de Velasco, el virrei que, segons els mateixos filipistes, era considerat el principal culpable de la defecció de Catalunya.

Aquestes dues fonts serveixen per incrementar el nostre coneixement sobre el rerefons quotidià del conflicte.

Certament, emperò, Albareda ens hauria facilitat més la lectura d'ambdues obres i, al mateix temps, les hauria fet accessibles a un públic més ampli, si l'edició dels textos hagués estat acompanyada d'un aparat de notes mínim. Sense aquest vademècum, i malgrat la introducció acurada i lúcida d'Albareda, la lectura queda força dificultada per als no iniciats en la matèria. Això darrer no impedeix reconèixer la importància dels textos editats i de la tasca ingent i prolífica que Albareda està duent a terme en aquests darrers anys, amb les quals es fa més viu i present el trauma col·lectiu que suposà la Guerra de Successió.

XAVIER ESPLUGA

PLADEVALL I ARUMÍ, Antoni (2000). *La Il·lustració a Vic. Les aportacions de Francesc de Veyan i Mola i de Llucià Gallissà i Costa*. Cabrera de Mar: Galerada.

Amb el títol *La Il·lustració a Vic*, Antoni Pladevall i Arumí ens ha fet accessible la major part de la seva tesi doctoral, la qual, amb el mateix nom, fou llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona el 1998. El subtítol —*Les aportacions de Francesc de Veyan i Mola i de Llucià Gallissà i Costa*— resulta molt més explicatiu i definidor del contingut real tractat a l'obra.

En els capítols inicials, Pladevall descriu sumàriament l'activitat cultural i educativa del Vic setcentista. Pel que fa

a l'educació, menciona la labor dels jesuïtes al Col·legi de Sant Andreu de Vic (1717-1767) o la creació del Seminari Conciliar (1749), institucions que supliren la tasca de la Universitat Literària, suprimida el 1717. També recorda una altra iniciativa interessant en el camp de l'educació, l'Escola de Jesús i Maria, activa des de 1803, creada per disposició testamentària del prevere Antoni Bosch i Gallissà (1727-1794), cosí de Llucià Gallissà. El panorama cultural del Vic setcentista és completat amb un estudi del clima literari vigatà utilitzant com a fonts principals els inventaris de les obres impreses a Vic i el catàleg de Marià Aguiló. La situació descrita s'inscriu plenament en la tònica general del país, amb un predomini clar de la literatura de temàtica religiosa (en totes les seves modalitats). Tot seguit, Pladevall traça una descripció força sumària dels principals escriptors i erudits osonencs del segle XVIII, tot evidenciant el pes del gust barroc. Entre aquests —alguns d'ells oblidats il·lustres—, recorda figures com ara fra Antoni de Sant Jeroni (1703-1802), el franciscà Joan López (1730-1798), el dramaturg Llucià Comella i Vilamitjana (1751-1812), el jesuïta Onofre Pratdesaba (1735-1810), Francesc Mirambell (1761-1822), rector de Prats de Lluçanès, diversos artistes com ara Francesc Pla, *El Vigatà* (1743-1805), els Morató i els metges Josep Pasqual i Ramon Vila. Segons l'autor, els únics que acabaren bastint una «obra certament renovadora, d'adscripció moderna», lluny del pes de la tradició barroca, foren els jesuïtes Onofre Pratdesaba i Llucià Gallissà, que ja són coneguts gràcies a la tesi de J. M. Benítez, titulada *La contribució intel·lectual*

dels jesuïtes a la Universitat de Cervera, defensada a la Universitat de Barcelona el 1988.

L'autor assenyala un canvi de tendència a Vic, un «gir radical» (p. 67) el 1784, any en què Francesc de Veyan (†1815), qualificat d'«enorme figura intel·lectual», fou escollit bisbe de Vic. De fet, l'activitat d'aquest bisbe i la seva personalitat i ideologia ens eren conegudes, sobretot, gràcies a la monografia de Valentí Girbau, titulada *Església i societat a la Catalunya central. El bisbat de Vic a l'època del bisbe Veyan (1784-1815)*, publicada el 1996 i que constitueix, encara ara, la millor manera d'aproximar-se al pensament i a les actuacions del prelat. Pladevall s'ha centrat ara en les actuacions *culturals* promogudes per Veyan: la construcció de la nova catedral, la potenciació del Seminari Conciliar i la creació de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Precisament, en aquest darrer aspecte, està el principal mèrit del llibre, ja que Pladevall il·lustra, amb particular detall, les vicissituds inicials d'aquesta biblioteca, des de la promulgació del Reial decret de 1772 (que ordenava que els llibres dels col·legis dels jesuïtes es destinessin a unes biblioteques que s'havien de crear a les capitals dels bisbats) fins a la seva obertura al públic, esdevinguda l'any 1806. En aquest sentit, no deixa de sorprendre que la biblioteca trigués més de trenta anys a ser inaugurada. Un retard que no deixa de ser *eloqüent*. Amb tot, tampoc no cal menystenir la importància d'aquesta institució, ja que la Biblioteca comptava amb més de set mil volums, procedents dels col·legis dels je-

suïtes de la diòcesi, de la biblioteca personal del prelat (integrada, segons sembla, per més de tres mil volums) i dels fons adquirits directament pel bisbe Veyan, entre els quals hi havia part de les biblioteques de dos antics professors de la Universitat de Cervera: l'exjesuïta Lluçia Gallissà, repatriat de Ferrara a Vic el 1798, i Francesc Xavier Dorca (†1806), canonge de Girona.

Certament, les aportacions de V. Girbau i ara les d'A. Pladevall ens han permès conèixer i valorar, amb major coneixement de causa, el pensament i les actuacions del bisbe Veyan, que s'inscriuen en el moviment renovador o reformador de l'església de la fi del segle XVIII. Sens dubte, Veyan forma part d'aquell nucli d'eclesiàstics reformadors, anomenat *parajansenistes* o, tal vegada amb massa generositat, *il·lustrats*. Però, al mateix temps, ens han fet veure sobretot la moderació de les seves posicions ideològiques (centrades en el rigorisme moral, el rebuig de l'ostentació i del luxe, la preocupació per la formació espiritual i intel·lectual dels sacerdots i un cert *regalisme*, amb totes les cauteles i prudències del món) i la limitació de les seves actuacions.

La creació de la Biblioteca Episcopal és, doncs, l'anella que lliga la figura del bisbe Veyan amb un altre il·lustre intel·lectual vigatà: el jesuïta Lluçia Gallissà i Costa (1731-1810). Pladevall en fa una acurada semblança biogràfica amb una exposició detallada de la seva educació, marcada pels mestratges de Mateu Aymeric al Col·legi de Nostra Senyora de Betlem a Barcelona i de Josep Finestres a Cervera (formant part d'allò

que ha estat definit per Batllori com «l'escola finestriana»), de la seva activitat docent a Cervera, de l'exili a Ferrara, on ocupà el càrrec de prefecte de la Biblioteca de la Universitat de Ferrara i, finalment, de la seva repatriació a Vic el 1798 (ciutat que havia abandonat quan tenia catorze anys). Precisament, en els darrers anys de la seva vida, Gallissà escrigué la famosa biografia de Josep Finestres, que constitueix el relat no només dels esdeveniments vitals del mestre, sinó que també és una vívida descripció del període més auri de la Universitat de Cervera.

Gallissà és certament una figura de primera línia. Ja el pare Batllori l'havia qualificat com «el més modern i avançat dels professors d'humanitats de Cervera». Ara, gràcies a les anàlisis de Pladevall, es pot copsar la seva vàlua intel·lectual i valorar amb major coneixement de causa tant la seva activitat com les seves aportacions literàries.

Diversos autors ens han assenyalat les cauteles amb les quals cal anar a l'hora d'analitzar la Il·lustració a Catalunya. No és el moment de discutir ara sobre l'abast i les implicacions del terme *il·lustració*. Les recerques de Pladevall deixen veure d'una manera més clara les limitacions d'aquests intents de reforma o de renovació d'inspiració eclesiàstica (si així cal interpretar allò que s'anomena *Il·lustració cristiana*) al Vic del set-cents. L'evidència que Pladevall addueix per parlar de la *sinergia vigatana* creada per la confluència de les dues vies il·lustrades, la reformista *eclairée* de Veyan i la del neohumanisme finestrià de Gallissà, és massa feble com

per postular l'existència d'un nucli *il·lustrat* a Vic. Veyan és, certament, un bisbe *eclairé*, però, molt més moderat en les seves posicions que la resta de bisbes i eclesiàstics (Climent, Armanyà, Amat, Dorca) adscrits a aquest corrent. A més, fou una figura força isolada a la seva pròpia ciutat. Gallissà, malgrat ser nat a Vic, visqué bona part de la seva vida, certament els períodes de major dinamisme, allunyat de la capital d'Osona. Només hi retornà l'any 1798, quan ja tenia més de seixanta-cinc anys. Per tant, la col·laboració entre ambdós personatges tingué lloc en un període relativament breu de temps, des de la tornada de Gallissà (1798) fins a la seva mort (1810), anys que no foren especialment fàcils per al país. L'única col·laboració efectiva entre els dos sembla que va ser la participació de Gallissà en la catalogació i ordenació de la Biblioteca Episcopal.

Certament, però, l'obra contribueix a donar una imatge més rica i matisada del Vic setcentista, però que quadra bé, malgrat els esforços vindicats de l'autor, amb l'atonia general de bona part del país. La imatge general de la Il·lustració a Vic (deixant de banda conscientment els problemes de denominació) continua essent la d'una ciutat mancada de renovació ideològica i bandejada de les importants innovacions econòmiques que transformaven el país. Poc li faltava per esdevenir *ciutat dels sants*.

XAVIER ESPLUGA

PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. (2001). *Església, territori i sociabilitat als segles XVIII-XIX*. Vic: Eumo Editorial.

L'autor va dedicar uns anys de la seva activitat investigadora a l'estudi de les parròquies en un marc cronològic ampli, des del segle XVII, passant per la crisi de finals de l'Antic Règim i arribant a l'etapa d'introducció del règim liberal. I tracta aquests organismes eclesiàstics com a institucions inscrites de ple en la vida comunitària, social i política de l'època. Els seus plantejaments corresponen i reforcen els d'una renovada història de l'Església o de la vida parroquial, la qual està superant els antics estudis de caràcter hagiogràfic o merament descriptiu, que no es contextualitzaven en la societat. Joaquim M. Puigvert, amb les seves anàlisis, posa les bases per revalorar el paper de les parròquies en el conjunt de les dinàmiques històriques de l'etapa analitzada i per considerar-les referents importants i ineludibles en els estudis d'història social. Des de fa un temps, Puigvert ha decantat els seus interessos vers un altre àmbit historiogràfic. Es tracta del món de les professions liberals del segle XIX, d'on sorgeix una burgesia en certa manera diferent de la industrial i comercial, com se sap molt més estudiada, respecte del qual també es planteja un tractament integrat que s'inscriu en els debats actuals de la història contemporània.

D'aquells estudis de les darreres dècades van sortir algunes publicacions i la seva tesi doctoral inèdita, presentada fa